

Visió geogràfica

El castell de Selmella, per la seva configuració, espai rocós vertical on els murs eleven l'altitud a frec de timba, sembla una petita Morella. Des de Selmella veurem al nord la serra Morena; a l'est, Querol, Pinyana i els cims de Formigosa i Montagut; al sud-est, la serra del Montmell; al sud, el Pont d'Armentera i la vall del Gaià; al sud-est, el Camp de Tarragona; a l'oest, la Conca de Barberà i la serra de Prades; i al nord-est la serra de Comaverd.

Descripció

Per a poder comprendre la dinàmica d'ocupació de noves terres, la dimensió territorial de l'avenç de la frontera al segle X i XI, val la pena que pugem al castell de Selmella. De dalt el castell, comprovareu com tota la línia defensiva dels castells del Gaià, sobretot els castells més antics i importants us queda a l'orient, a l'esquerra del riu. Selmella, en canvi és de les primeres fundacions situades ja a la riba dreta, en un clar intent de penetració cap a la Conca de Barberà. Selmella és també la part més occidental del territori pertanyent als Cervelló i forma fins a mitjan segle XII un tot compacte amb els castells de Montagut, Querol i Pinyana. La cohesió d'aquest territori és tan clara que si us situeu en direcció nord-est podreu veure davant vostre, a l'altra banda de riu, tots tres castells.

La forma més correcta d'accedir al castell és fer-ho des del petit poble de Selmella, deshabitat des dels anys 30-40 i avui completament enderrocats. Des de dalt la carena de la serra i per un camí empedrat que surt de la vora d'una antiga bassa, arribareu a la placeta de l'església de Sant Llorenç. L'edifici, bastit al segle XII, es troba en un lamentable procés d'enrunament, encara deturable si alguna iniciativa pública n'assumís la responsabilitat. D'altra manera, d'aquí a pocs anys només en quedarà el record. Des de la plaça, on comuniquen tots els carrers del petit tram urbanístic, cal que agafeu el carrer que puja cap a la serra. Davant vostre s'imposarà imponent el mur de migdia del castell, coronant el cingle. Passareu per sota un gran lledoner; a partir d'aquí el camí es va perdent i haureu de passar pel bell mig d'estructures constructives completament enderrocades, corresponents a edificacions de datació medieval.

El recinte fortificat

Quan arribareu a dalt de la serra, a la vostra dreta quedarà el conjunt fortificat de Selmella, compost per dues grans construccions exemptes i separades per un petit fossat excavat en el terreny natural: en primer terme, una gran torre que es troba enclavada en la roca, i, en el límit nord-est de la carena, un edifici de planta rectangular: el castell.

Abans de dirigir-vos-hi, podeu arribar-vos a la pedrera —a uns 100 m en direcció oposada—. Es tracta d'un profund tall que ressegueix l'afloració rociosa de la carena i d'on s'extragué la pedra per a construir el castell.

La torre

De planta trapezoïdal i amb l'accés obert en el mur nord, aquesta construcció defensiva esdevé única dins els patrons arquitectònics que presenten el conjunt de fortificacions del

Gaià. A manera de bestorre exempta o torre albarrana, defensa per davant del fossat l'accés al castell. Completament integrada en el prominent relleu del sector, que sovint s'utilitza com a mur de tancament, devia tenir dos pisos —tal i com ho indica el relleix que presenten els murs a uns 4,7 m d'alçada—. En el pis superior, els murs presenten una línia d'espitlleres, per sobre de la qual se situen finestres de majors dimensions —una en cada mur—.

El castell

L'edifici central del castell correspon a aquesta estructura de planta rectangular, orientada en direcció NE-SW, d'uns 30 m de llargada i 15 m d'amplària. L'accés, igual com passava a la torre, s'efectua per davant del fossat que separa ambdues estructures. Tanmateix en resten pocs elements visibles, d'aquest ingrés. Dels murs perimetrals, d'uns 90 cm d'amplada, el millor conservat i que presenta un alçat més considerable és el meridional, bastit just sobre la línia exterior del peny rocós.

Del castell de Selmella sobta immediatament la netedat dels enderrocs que cobreixen l'espai interior. Aquest fet, poc habitual i que deu indicar una caiguda relativament recent de les estructures —cap a principis de segle—, així com l'espoli continuat de pedra, permet l'observació d'una part important dels murs i dels elements constructius que distribueixen l'espai.

En l'àrea d'accés, prop del mur de tancament sud-oest, se situen les restes d'una cisterna de planta circular, i en l'extrem nord-est de l'edifici una habitació de planta irregu-

lar coberta amb volta, de la qual encara en són visibles els basaments dels arcs que la sostenien. La part central de l'espai intern es distribueix en diverses habitacions, perfectament identificables enmig de l'enderroc, però de funcionalitat incerta. De tota manera, però, els elements arquitectònics que es conserven in situ o formant part de l'enderroc semblen indicar que ens trobem, almenys pel que fa a l'estructura interna de l'edifici, davant d'una construcció de principis del gòtic. Segurament, com passa en d'altres castells, l'edifici originari fundacional, construït a finals del segle X o principis del segle XI, fou remodelat i ampliat durant les centúries següents i, per tant, les restes que observem en l'actualitat pertanyen a aquest segon període constructiu.

Notícies històriques

El primer document de què hom disposa sobre Selmella és prou aclaridor del seu origen: tracta del judici per la propietat del terme castral, que té lloc a Santa Perpètua, l'any 1011. S'oposen el bisbe de Vic, Borrell i el seu oncle o avi, Sal·la, senyor de Santa Perpètua, per una part, i Hug de Cervelló, fill d'Ansulf de Gurb, per l'altra. Els primers argumenten que Selmella pertany a Santa Perpètua, que ocupa llavors un terme castral important. Hug, per la seva part, addueix l'aprisió que del lloc havia fet el seu pare Ansulf, i que després el seu germà Amat va aixecar una construcció en el puig de Selmella, que fou devastada pels sarraïns, i morí en la seva defensa (probablement pugui tractar-se de la ràtzia d'Al-Mansur de l'any 985, el qual atacà bona part de les

fortaleses de la frontera). Hug de Cervelló, fill d'Anulf, en seria doncs el seu successor. Si-gui com sigui, sembla que el resultat del plet fou favorable als Cervelló, ja que durant l'època medieval Selmella està vinculada amb aquest llinatge.

A partir de la segona meitat del segle XII, el terme del castell de Selmella es veu afectat de forma important per la fundació del monestir de Santes Creus, el qual a partir de 1173 inicia una política de compra de terres i drets de pastura a tota la zona. Aquest fet, al costat de les donacions i deixes que rep dels senyors amb drets a la zona, converteix el cenobi en un dels senyors més importants del territori. L'establiment del monestir en terres del terme de Selmella comporta la creació de la granja de Fontscaldetes i la quadra del Conill que, al seu torn, generen importants conflictes. Aquests es produeixen entre els successors dels que han fet les deixes al monestir (aquest és el cas dels descendents de Guillem de

Pontils, nebot de Guerau de Cervelló, el qual deixa un alou, i ven la meitat del castell i de la quadra de Conill). Per altra part, són presents també les disconformitats entre els pagesos afectats que no veuen amb bons ulls passar a dependre del monestir. Es documenten, al respecte, importants enfrontaments entre pagesos de Cabra i Santes Creus a finals del segle XII. Al llarg del XIII, el monestir continua incrementant els drets sobre el terme de Selmella, tot i que la senyoria pertany a Ramon Alemany de Cervelló. De mitjan segle XIV daten el fogatge que ens aproximen a la població dels termes castrals. Selmella documenta en el fogatge de les corts de Cervera (1379) una població escassa, només cinc famílies, que es reduiran només a una en el fogatge de 1496. En són senyors, com en els segles precedents, la família Cervelló. Més endavant, ja al segle XVII, consta com a propietària la família Armengol, barons de Rocafort, que probablement compraren el castell, junt amb la baronia de Montagut, a començaments del segle XVI.

A l'extinció dels senyories jurisdiccionals (1837), a Selmella hi viuen de forma bàsicament disseminada una setantena de persones; pertany llavors al municipi del Pont d'Armentera.

Text extret íntegrament del llibre *Els castells del Gaià*. EdiTorial Cossetània, 1999.

Jordi Gironès i Vilardebò
Gener 2008